

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שמי"ט - פרשת קרח - תשע"ח - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' 80

פניני הלכה

האם מותר לחזור מהמקח במקום שיש חוק החזר

לי"ע היכא דאם יעשה האב פדיון בנו בזמנו יבא ע"י כך לדידי מצה ומריצה עם משפחתו, מחמת ששב התינוק לא יוכל להספיק להגיע לפדיון, אם שרי לדחות הפדיון ביום או יומיים.

א - נאמר בתורה (שמות י"ג י"ג) "וכל בכור אדם בבניך תפדה". ונאמר (במדבר י"ח ט"ז-ט"ח) "כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. ופדויו מבן חודש תפדה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש".

וכת' **התניא** (סי' צ"ח) ומאימתי הברכה חייב בפדיון הבן מיום שלושים ולמעלה, שנא' ופדויו מבן חודש תפדה, ואם פדאו קודם שלושים יום אינו פדוי, ומכאן והילך כל יום ויום עובר עליו בעשה תפדה עד שיפדהו. וכן מבואר ב**בבלי** דכת' (סי' תקנ"א ס"ח) ד"א א"א שיש ליהוה מלכוד שהחייבו בבהמ"צ על פרי חדש או מלבוש, דבר שיכול לדחותו עד אחר תב"א. ונ"ל דבשבתות שבנתיים מותר לברך על פרי חדש. אבל על פדה"ב יברך ולא יאחר אפי' בחול שלא יחמיץ המצווה, שמיום ל' ואילך אם יעכב עובר בבהמה בכל יום.

ולדבריהם ודאי דאין לדחות פדיון בנו אף במקום הצורך דהא כל יום שמעכב הפדיון עובר בעשה.

ב - אולם ברא"ש בריש הלי' פדיון בכור כתב - מי שולד לו בן בשלוש, חייב לפדותו בחמש סלעים כסף שיהיה בן שלשים יום, כדכתיב ופדויו מבן חודש תפדה. ואחר שיהיה בן שלשים יום יפדנו מיד לא יאחר מצותו כמו שאמרנו חכמים ז"ל ושמרתם את המצות קרי ביה ושמרתם את המצוות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה. ע"כ. וכ"כ **הטור והשו"ע** (סי' ש"ה ס"א) דאחר ל' יום יפדנו מיד שלא ישנה המצוה. ומבואר דס"ל דאינו עובר איסור עשה בעיבור הפדיון, אלא דיש להזדרז בו משום מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה.

וכן מבואר ב**חינוך** (מצוה שצ"ב) שכתב - ועובר על זה ולא פדה בנו משהוא ראוי כלומר משעברו עליו ל' יום, אם מת קודם שיפדנו ביטל עשה זה, ואע"פ שאין למצוה זו זמן קבוע דכל שעתא ושעתא אחר ל' יום זמנה היא, אע"פ חכם לב יקח מצות ויקדים ויעשה אותן מיד שאפשר לו.

[ובלבד שיר' ש"ה ס"א שכתב - לאחר שלשים יום יפדנו מיד שלא ישנה המצוה, דלפינן מקרא שלא לשהות המצות דכתיב ושמרתם את המצות קרי ביה המצות אם באה לידך מצוה אל תחמיצנה. ע"כ. וצ"ע דלפי מ"ש באו"ח ה"ל למימר דחייב לפדותו מיד דא"ל"כ עובר בעשה בכל יום].

ועיוני **במנחת סו**. דאמרין גבי ספירת העומר - מיום הביאכם שבתות, ויכול יקצור ויבא אימתי שירצה יספור ת"ל מהחל חרמש בקמה תחל לספור. ופרש"י מיום הביאכם הכי משמע משיגיע ממחרת השבת דהוא יום הביאכם הכוללת ספירה משעה שתרצה אם בו ביום אם מחר ת"ל מהחל וכו'.

וכתב שם ה**רש"ש** דנראה מזה דבפדיון הבן דכתיב מבן חודש תפדה, באמת הכוונה דמאז הוכשר לפדותו מתי שתרצה, ורק משום זריזין מקדימין מצוה לפדותו בו ביום, וכמ"ש הרא"ש בריש הלי' פדיון הבן וכן הוא בטור ובשו"ע, ודלא כמו שראה למחבר א' שכת' דעובר בעשה אם לא פדאו בו ביום. וע"כ היכא דהאב נמצא בדרך שלא במקום התינוק והגיע יום ל"א, לא יפדנו שם, אלא ימתין עד שיבא לביתו לראות דבנו חי, דלמה יכנס בדרך ברכה לבטלה, כיון דאין בזה ביטול מצוה כלל רק משום מצוות זריזין.

ומאחר דחזו"ט מדברי הרא"ש הטור והשו"ע דליכא בדחיית פדיון איסור עשה, אלא דיש להקדים הפדיון כמה דאפשר משום מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה, היכא דאבא צורך גדול ל"ל דשרי לדחות פדיון בנו. ועיוני **בכ"ז צ"ב** (נ"י"ד סי' מ"א) דהיכא שחבא לא כאן ולא עשה שליו לפדיון, ובעינין לדין זכיה ע"מ לפדותו, צ"ע מה יעשו, דאפשר דעדיף יותר לדחות הפדיון עד

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לחזור מהמקח במקום שיש חוק החזר

א. לחזור מהמקח אחר הקנין. ב. עסקים באותו ענין. ג. תוך כדי דבור. ד. נמצא בו מום. ה. קנה כמה פריטים ונמצא מום באחד מהם. ו. יכל להבחין במום אלאחר. ז. לא נתן מעות. ח. אין המום שכיח / הבחנתו כרוכה בהוצאה. ט. מום במקום גלוי. י. מנהג המדינה / חוק החזר.

א. לחזור מהמקח אחר הקנין

מבואר ב**ש"ס קידושין** (ס"ה) שכל מקח שנגמר ע"י קנין א"א לחזור ממנו אפילו לא נעשה לפני עדים ד"לא איברו סהדי אלא לשקר". כלומר אין הם גורמים קיום הקנין, אלא אם היו שם וא' מבעל הדברים כופר בדברים, הם יעידו על שקרו. וכן פסק **הטור** (ח"מ ס"י קפ"ט) דלאחר שנגמר הקנין כראוי אין שום אחד מהם יכול לחזור בו אפילו נעשה בפניהם לבד ולא היו עדים בדבר דלא איברו סהדי אלא לשקר, ע"כ. וכ"כ **השו"ע** (שם ס"ע א). וע"י **בתרוה"ד** (סי' שי"א) שאם נקנה המקח, אפי' מחלו אח"כ זה לזה על הקנין אינו כלום והמקח קיים ואם רוצים לחזור צריך הלקוח לחזור ולהקנות למוכר בקנין, ע"כ. וכן פסק **הרמ"א** (ס"ט). [ואם לא עשה קנין המועיל, אבל נתן מעות ורוצה לחזור בו יש משום מי שפרע כמבואר ב**שו"ע** סי' ר"ד ס"ע א'. ואם לא נתן מעות, אבל פסקו ביניהם הדמים וגמרו מקחם לגמרי, הוא בכלל מחוסרי אמנה כמבואר שם ס"ע ז'. והארכנו בזה בס"ד בגליון קס"ב].

ב. עסקים באותו ענין

אלא דשנינו ב**ב"ב** (ק"ד) קנין עד אימתי חוזר, רבה אמר כל זמן שיושבין, ורב יוסף אמר כל זמן שעוסקין באותו ענין. ופי' **הרשב"ם** (ד"ה ה"ה) עד אימתי יכול לחזור בו מקנינו ולבטלו, ע"כ. ועיי"ש דאסיקנא בש"ס הלכה כרב יוסף.

וכתב **הרא"ש** (ב"ב פ"ח ס"י ה) דדוקא בקנין (חלפין) הוא שנתנו חכמים זמן לחזרה כי כן דרך לקיים כל דבר פתאום מקיימין אותו בקנין סודר שלא יחזרו בהם לכך נתנו לו שעה להתבוננות, אבל בכל שאר קניינין הגבחה ומשיכה ומסירה כסף ושטר וחזקה אין בהם חזרה אחר כדי דבור, ע"כ. וכן פסק **הרמב"ם** (מכירה פ"ה ה"י). וכן דעת **הרי"ו** (נ"י ח"ב לד. ונט"ו ח"ג מח.) בשם התוס', רבינו אפרים והפסקנים. וכ"כ **בהגה"מ** (שם דפוס קושטא ה"י) בשם **ה"ר יונה** (עלויות דרי"ב ב"ב ק"ד. ד"ה אתמר) דדוקא קנין כיון דלא החזיק בגוף המקח ולא נתן בו דמים נתנו חכמים שיעור שהות בדבר שתתיישב דעתו עליו. וכן פסק **השו"ע** (סי' קצ"ה ס"ע ו). וע"י עוד **בסמ"ע** (סי' ק"ז), **בש"ך** (סי' ט), **בקצות** (סי' ה) ו**בנתיבות** (ח"י סי' ק"ד) בטעם לחלק בין הקניינים.

אלא שלענין קנין סיטומתא, מצינו **לסמ"ע** (שם ס"ס ק"ה) שכת' שאפשר שדינו דיכולין לחזור בו כ"ז שעוסקין באותו ענין, ונשאר בצ"ע. ו**במשנת חוט השני** (סי' ט) כת' דלא עדיף מחלפין, הן לטעם של הרא"ש והן לטעם הגה"מ הנ"ל. וכן דעת **הנתיבות** (ח"י סי' ק"ד). וע"י בזה **בכסף הקדשים** (סי' ר"א).

וכתב **בכסף הקדשים** (סי' קצ"ה ס"ע ו) דאפשר דאפי' אם א' כבר אינו עוסק באותו ענין אם החוזר בו אכתי עוסק באותו ענין יכול לחזור בו. ועיי"ש שאם חזר א' מהם כשעסקו באותו ענין ואח"כ נתרצה ולא היה אח"כ קנין שייך אתי דבור ומבטל דבור, ומה שיהיה רצון בסוף הו"ל כלא חזרה כלל, ומקח קנין ראשון קיים, עיי"ש.

ג. תוך כדי דבור

וע"י **ברבנו יונה** (ס"ה) שכת' בשם ר"י דבשאר קניינים תוך כדי דבור מיהא יכול לחזור בו מדאמרין ב**ב"ב** (קכ"ט) ו**בנדרים** (פ"ג) תכ"ד כדבור דמי בר מניין, מקדש, מגדף ומגרש, משמע דוקא קדושין וגרושין דאליהם ליה היתר ואיסור דאשת איש, אבל בתנאי ממון תכ"ד כדבור דמי, ויש לבעל דין לחלוק ולומר דמשיכה במטלטלי וחזקה בקרקעות אפי' תכ"ד אינו יכול לחזור בו, ומקדש ומגרש איצטריכא ליה דאע"ג דבהקנאות ממון כיוצא בו כגון בשטר וכסף יכול לחזור בו תכ"ד, באלו לא מועיל חזרתו, ע"כ. וכן הוא ב**בנמוק"י** (ב"ב נב. ד"ה קנין). מבואר דבקנין כסף ושטר יכול לחזור תכ"ד, אבל לא בשאר קניינים. ו**הח"ס** (א"ח סי' קטו ד"ה הנה פל"ש) למד **מהרשב"א** (קידושין נט. ד"ה א) דבכל עניני מקח וממכר כל שנעשה בו מעשה המשיכה שוב לא תועיל חזרה תכ"ד, ושכן פסק מורי הגאון זצ"ל **בהפלאה** (אה"ע סי' לח ס"ע ל"ד וסי' מט), ע"כ.

אולם דעת **הרא"ש** (ב"ב פ"ח ס"י ה) שבכל קנין חוזר תכ"ד, וכן דעת **הרי"ו** (נט"ו ס"ט). וע"י **בדרכ"מ** (סי' קפ"ט אות א). וכת' **הב"י** (סי' קצ"ה) שכן נ"י מהרמב"ם בסי' רכ"ז (ס"ע ז) וכו'. וע"י **בקצות** (סי' ק) שדחה דברי **הט"ז** (אה"ע סי' לח ס"ע ב) שנקט דאחר משיכה אינו יכול לחזור בו אפי' תכ"ד. ו**הפת"ש** (סי' ק) ו**הרע"א** (שם) ציינו **להשב הכהן** (סי' יט) שחולק לענין משיכה, מסירה והגבחה דאפי' תכ"ד אינו יכול לחזור בו. וע"י **בפת"ש** (סי' ק) לענין הוספת תנאי תכ"ד.

ד. נמצא בו מום

וכ"ז כשאין במכר משום מקח טעות, אבל בלא"ה המקח בטל. וכ"כ **הרי"ף** (ב"מ ל: ברי"ף) ו**הרא"ש** (שם סי' ט) כשמוכר איש לחברו איזה דבר ולחא זמן התגלה שיש בו מום שהיה מתחלה עוד לפני המכר, על הקונה להחזיר החפץ ועל המוכר להחזיר כספו לקונה, ולא אמרין בכה"ג הא שהיה ליה בכדי שיראה לתגר או לקרובו, דלא אמור רבנן כן אלא גבי אונאה, אבל גבי מקח טעות הוא וכל מקום שמגלה בו מום חוזר לבעליה, וכ"כ רב האי גאון ז"ל, ע"כ. וכן פסקו **הרמב"ם** (מכירה פ"טו ה"י) ו**הט"ז** (ח"מ ס"י רלב ס"ע ג).

וכתב **הרמב"ם** (שם ה"י) דאין מחשבין פחת המום, אפי' מכר לו כלי שוה עשרה דינרין ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסור מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו הילך איסור פחת המום, שהלוקח אמר בחפץ שלם אני רוצה, וכן אם רצה הלקוח ליקח פחת המום הרשות ביד המוכר לעכבו, ואומר לו או תקנה אותו כמו שהוא או טול דמים שלך ולך. וכת' **המגיד משנה** זה פשוט שהרי מום כמקח טעות הוא כמבואר ב**ב"מ** (פ). וכן פסקו **הט"ז** (שם ס"ע ד).

וע"י **בסמ"ע** (שם סי' יב) שכת' לענין המקח אם גם ראוי לחזור בו כ"ז שהלוקח לא גילה שרוצה במקחו (אף שיש בו מום), דלפי משי"כ הטור והשו"ע בסי' רכ"ז (ס"ע ז) בשם **רבינו יונה** (ב"ב פ"ד) שכל שלא גילה המתאנה דעתו שרוצה לקיים המקח ומסתמא יחזור בו, הרשות גם ביד המאנה לחזור בו, נ"ל דהכי נמי ביש בו מום במה שקנה, ע"כ. וכן נקט **הנתיבות** (ח"י סי' ק"ה). אולם **הערוה"ש** (אות ה) כתב דאף להי"א שם יראה לי דבמום לכו"ע אין המוכר יכול לבטל המקח דבאונאה אפשר שלא ידע המקח, אבל במום מסתמא ידע, ע"כ.

ה. קנה כמה פריטים ונמצא מום באחד מהם

וע"י **בשבות יעקב** (ח"ג ס"י קס"ט) שמי שקנה כמה חתיכות בגד במקח א' ונמצא מום באיזה מהם, הרשות ביד המוכר (או הקונה) לומר לחזר לו כולם כיון שבמקח א' קנה כולם. והביאו **הפת"ש** (סי' ג).

ויערך שי (שם ה"ב) דהאי דברי השב"י, וכת' דהיינו טעמא כי גם המוכר לא ידע דג"כ קנה קשורים ביחד דלא היה דרכם לפתוח, ואם היה פיסוק דמים על כל א' בפני"ע אזי אף דלא ידעו שניהם מ"מ אין המקח בטל רק בזה שיש בו המום וכדין שנתמש באותו שאין בו המום. ועיי"ש שאם ידע המוכר המום וטען דלפיכך הו"ל בשאר הסחורה משום שכללן בסך א' טענתו טענה לפי ראות עיני הדין שכן הוא, ויש לחשוב סחורה שחוזר בממונו רק כשורו, ע"כ. וכ"כ **במנחת פתים** (על ס"ע ג) בשם תשובת ב"ש (ח"מ ס"י ס"ט) ושוב ציין לדברי המהרי"א הלוי שכתב להיפוך ודבריו צ"ע, ע"כ. וכן נקט **בבית שלמה** (ח"מ ס"י ס"ט) ע"פ הגמ' בב"ב (פ"ג) דרב ושמואל דאמרי תרווייהו כור בשלשים אני מוכר לך יכול לחזור בו אפי' בסאה אחרונה, כור בלי סאה אני מוכר לך ראשון ראשון קנה כו', וחזו"ט שאף שמכר לו כור ביחד כיון שהמקח היה על כל סאה אמרין שכל סאה היא מכירה בפני"ע, ע"כ. וע"י הלך בשם **החכמת שלמה**.

